

Z P R Á V Y

Několik poznámek k československým archeologickým bibliografiím.

V časopise Sovětskaja archeologija vyšel nedávno zajímavý článek L. S. Klejna „Zametki o zarubežnoj bibliografii po archeologii za 1950—1960 gg.“¹ ve kterém se autor zabývá současným stavem archeologických bibliografií na celém světě a právem upozorňuje na nepřehlednost a nesystematičnost jednotlivých evropských archeologických bibliografií. Československé „Zpravodajství ze slovanské archeologie“² hodnotí ve srovnání s ostatními evropskými speciálními bibliografiemi velmi vysoko.

Zdálo by se tedy, že československá archeologická bibliografie splňuje všechny požadavky, které archeologie na speciální bibliografii klade. S kladným hodnocením L. S. Klejna lze souhlasit pokud jde jen o pražské „Zpravodajství“. Tato bibliografie však shrnuje pouze práce jednoho dějinného období a přísně vzato, není jenom archeologickou bibliografií (zahrnuje i historické období). Informace o dalších odvětvích archeologie jsou zachycovány daleko hůře a hlavně nesoustavně. V českém a slovenském jazyce existuje dnes přibližně 16 tisíc archeologických monografií, článků, recenzí a zpráv, ale informace o nich jsou rozptýleny v několika desítkách časopisů, sborníků, kalatogů a ve dvou monografických bibliografiích,³ z nichž novější pochází z doby před druhou světovou válkou.

Za posledních sto let vznikla celá řada typů a způsobů bibliografických přehledů, ve kterých byly zachycovány — nejčastěji vedle historických a vlastivědných — také archeologické publikace. Mezi nejstarší druh těchto bibliografií patří přehledy literatury za jeden rok, otiskované v některých časopisech.⁴ Tyto přehledy buď shrnovaly významnou archeologickou literaturu z ostatních časopisů a monografií (někdy s výjimkou článků a recenzí otiskovaných ve vlastním časopise,⁵) nebo naopak, ve formě rejstříků rekapitulovaly články otisklé ve vlastním časopise za několik let.⁶ Dále jsou to personální bibliografie jednotlivých vědeckých pracovníků,⁷ které byly obvykle přičleňovány k nekrologům, jubilejním článkům nebo ke sborníkům. Mezi moderněji pojaté souhrny literatury patří bibliografie, zaměřené k určitému kraji — regionální, nebo k městu — místní. Takové regionální bibliografie otiskuje např. Slezský sborník. Jiným typem bibliografie, ve které jsou zachycovány archeologické práce, jsou bibliografie tématické, věnované např. zemědělství, národnostní otázce, cyrilometodějské problematice, výtvarnému umění atd. Záznamy o archeologických článcích bývají někdy zařazeny v souhrnných bibliografiích jiných oborů, např. v etnografické,⁸ nebo historické⁹ bibliografii. Většinou je však v takovém případě výběr nesystematický a jedná se o články, které se zabývají nejen archeologickou problematikou. Informace o archeologické literatuře přináší také jednotlivé řady Bibliografického katalogu ČSSR. Mezi speciální archeologické bibliografie počítáme Zřetovnu bibliografií,¹⁰ Skutilovu bibliografii za léta 1914—1924,¹¹ Niederlův Věstník slovanských starožitností,¹² Filipovy přehledy slovanské bibliografie,¹³ pražské „Zpravodajství“¹⁴ a nejnovější Bibliografii slovenskej archeologie za r. 1959.¹⁵ Jistým druhem archeologických bibliografií jsou měsíční přehledy přírůstků, které vypracovávají v AU ČSAV v Praze, AU SAV v Nitre a Státní vědecká knihovna v Brně.¹⁶ Máme tedy celou řadu menších dílčích bibliografií, bylo by však lépe jejich kvantitu omezit ve prospěch vytvoření jedné nebo dvou monografických retrospektivních a registrujících bibliografií.

Dnes však už není jediným cílem bibliografie jenom snaha shromažďovat veškerou literární produkci jednoho oboru. Podstatnou roli hraje způsob jak a kde jsou záznamy utříděny a jak rychle mohou informovat. Podíváme-li se z tohoto hlediska na naše periodické a neperiodické bibliografie, jeví se situace velmi nepříznivá. Samotné třídění archeologických prací přináší sebou mnoho problémů. Jde o to zjistit, který ze systémů třídění je pro orientaci pracovníka výhodnější, zda bibliografie tříděná jen jmenně,¹⁷ nebo po chronologických úsecích (paleolit, neolit atd.),¹⁸ případně podle druhu zaznamenávaných prací (studie, články, zprávy).¹⁹ Své výhody a nevýhody přináší třídění podle geografických okruhů,²⁰ nebo konečně podle širších

tématických celků (architektura, šperky atd.).²¹ Má být splněn základní požadavek, totiž aby vědecký pracovník v nejkratší možné době našel informace o literatuře k dané otázce, aniž musel třeba jen v jedné bibliografii projít několik kapitol a přečíst stovky záznamů.

Systém, který použil B. Novotný²² v naší nejnovější bibliografii je poněkud formální — vychází z třídění podle typů prací (knižní práce, články atd.) a je pouze doplněn rejstříkem, který řadí záznamy podle chronologických celků. Stejně dobře mohly být záznamy řazeny jenom abecedně podle autorů, vždyť odborníci zpravidla vědí, že ten který časopis přináší práce určitého rozsahu a konečně je rozsah práce určen počtem stran, které jsou v bibliografickém záznamu vždy uváděny.

Hodnotíme-li všechny systémy třídění, je zřejmé, že pro archeologickou bibliografii je charakteristické vycházet z třídění chronologického,²³ uvnitř jednotlivých úseků zachovávat dělení podle tématických okruhů²⁴ a uvnitř okruhů řadit jmenně podle autorů. Takové třídění používají — s většími nebo menšími odchylkami — v zahraničí — v Maďarsku,²⁵ Bulharsku,²⁶ v SSSR²⁷ a uplatňuje se jak v periodických (ročních, měsíčních) bibliografiích, tak v bibliografiích zahrnujících delší období.

Největším problémem zůstává dosud vytvoření logických a jasných tématických hesel v rámci jednoho historického období, totiž dosáhnout, aby nebylo vytvořeno mnoho drobných skupin a podskupin, nebo naopak hesla tak široká, že by řada syntetických prací musela být zařazena pod několika hesly zároveň. Je možno říci, že pro slovanské období takový systém vypracován je. Pražské „Zpravodajství“ nalezlo velmi únosný a soustavný způsob třídění. Je blízký Filipovu třídění; člení archeologickou produkci věnovanou slovanskému období do čtrnácti kapitol, shrnuje práce naše i cizojazyčné a ke každému záznamu přičleňuje stručnou anotaci.

To je však jediná, i když velmi úspěšná speciální archeologická bibliografie u nás. Archeologové, kteří pracují na jiných úsecích prehistorie nemají k dispozici ani jedinou periodickou nebo neperiodickou bibliografii. Jistou náhradou znamenají seznamy produdované literatury, tzv. skryté bibliografie, které autoři připojují k širším pracím nebo studiím. Tak např. pro paleolit je nejvýznamnější bibliografie shromážděna u článku Proškova a Ložkova v Památkách archeologických,²⁸ nebo novější v Klimově práci o Dolních Věstonicích.²⁹ Stejná situace je v ostatních odvětvích archeologie.

Druhým závažným nedostatkem nejen našich, ale i ostatních evropských bibliografií je jejich opožďování. Platí to v plné míře i pro „Zpravodajství“, které je dnes opožďeno o 6 let (poslední je za rok 1955—1956). Tak „stará“ bibliografie ztrácí pochopitelně na ceně, protože pracovníci, kteří se určitým tématem zabývají, nemohou čekat pět až šest let, aby se z bibliografie dozvěděli o vydání té či oné závažné práce. Takováto bibliografie už ztratila svou informační funkci a podřzela si jen funkci dokumentační. Opoždění informací je ovšem nevyhnutelné u speciálních bibliografií, které shrnují produkci za několik let. Takové práce však mají možnost vhodného a hodnotičiho výběru a dokonalejšího anotačního aparátu.

Pro naši archeologii je však nutná pružná periodická registrující bibliografie, která by vycházela nejméně jednou ročně a společně i včas informovala pracovníky všech odvětví archeologie. Vedle toho by měla vyjít jednou za několik let souhrnná bibliografie, která by představovala výběrovou bibliografii nejdůležitějších archeologických prací.

J. Vignatiová

¹ L. S. Klejn, Zаметки о зарубежной библиографии по археологии за 1950—1960 гг., Советская археология 1963, 259—265.

² A. Pitterrová, Zpravodajství ze slovanské archeologie I—1951, Slavia 1952—1955, 641—664; II — 1952, Slavia 1954, 474—499; III — 1953, Slavia 1955, 529—573; IV — 1954, Bibliografie slovanské knihovny 3, seš. 1—2 (historie), Praha 1958, 97—148; V — 1955—1956, Vznik a počátky Slovanů III, Praha 1960, 317—480.

³ Č. Zibrť, Bibliografie české historie I—V, 1900—1912; J. Skutil, Bibliographie der tschechoslowakischen Vor- und Frühgeschichte 1914—1924, Sudeta VII (1931), 89—140.

⁴ Památky archeologické, Sudeta.

⁵ Např. PA XXXVI, 1914 (A. Podlaha, Bibliografický seznam praehistorických a umělecko-historických článků a reprodukcí uveřejněných v časopisech a souhrnných publikacích r. 1914).

⁶ J. Šebánek, Rejstřík bibliografický k časopisům Matice Moravské (roč. 1—50), Brno 1929, 91 str.; J. Klík, Bibliografie vědecké práce o české minulosti za posledních čtyřicet let; rejstřík ČCH 1895—1934, Praha 1935, 337 str.

⁷ J. Rajta, Seznam prací akademika Jaroslava Böhma, PA LII (1961), 6—12; M. Novotná a kol., Literární činnost Dr. H. c. inž. Štefana Janská, Studijné zvesti AČ SAV 2—1957, Janskův sborník, Nitra 1957, 121—125; ad.

⁸ L. Kunz, Česká etnografie a folkloristika v letech 1945—1952, Praha 1954, 361 str.

⁹ S. Jonášová, L. Nesvadbík, A. Skorupová, Bibliografie československé historie za rok 1958, Praha 1962, 319 str.; a předcházející dílo.

¹⁰ Č. Zibrť, op. cit.

¹¹ J. Skutil, op. cit.

¹² L. Niederle, Věstník slovanských starožitností, sv. I, Praha 1898, 135 stran.

- ¹³ Filip J., Československá literatura o slovanských starožitnostech, *Slavia Antiqua* II (1949–1950), 536–562; týž, Nové práce o slovanských starožitnostech v Československu v r. 1949–1952, *Slavia Antiqua* IV (1953), 458–483.
- ¹⁴ A. Pitterová, op. cit.
- ¹⁵ Boh. Novotný a kol., Bibliografía slovenskej archeológie za rok 1959, Bratislava 1961, 59 str.
- ¹⁶ Archeologický ústav ČSAV, Seznam knižných novinek (za jeden mesíc); Archeologický ústav SAV Nitra, Zoznam knižných prírastkov (za jeden mesíc); Univerzitní knihovna v Brně, 3 – Historie (za jeden mesíc).
- ¹⁷ J. Filip, Bibliografie československé prehistorie za rok 1931, PA, skupina pravěká, N. Ř. II, seš. 1–4, 83–92.
- ¹⁸ J. Skutil, op. cit.
- ¹⁹ Boh. Novotný, op. cit.
- ²⁰ Např. souhrny v časopise *Nachrichtenblatt für deutsche Vorzeit, Neue Schriften* (Baden, Brandenburg... Mitteldeutschland... Tschechoslowakei atd.)
- ²¹ A. Pitterová, op. cit.
- ²² Boh. Novotný, op. cit.
- ²³ J. Skutil, op. cit.
- ²⁴ J. Filip, op. cit., A. Pitterová, op. cit.
- ²⁵ J. Banner, I. Jakabffy, A közep-Dunamedence régészeti bibliográfiája. A logrégióib dóktöl a XI. századig, Budapest, t. I–II, 1954, 1961.
- ²⁶ S. Georgijeva, V. Velkov, Bibliografija na blgarskata archeologija (1879–1955), Sofija 1957, 382 str.
- ²⁷ N. A. Vinberg, T. N. Zadněprovskaja, A. A. Ljubimova, Sovětskaja archeologičeskaja literatura, bibliografija 1941–1957, Moskva–Leningrad 1959, 773 str.
- ²⁸ Prošek F., Ložek V., Stratigrafické otázky československého paleolitu, PA XLV (1954), str. 35–74.
- ²⁹ B. Klíma, Dolní Věstonice. Výzkum tábořiště lovců mamutů v letech 1947–1952, Praha 1963, 427 str.